

Andreas Johansson, *Pragmatic Muslim Politics. The Case of Sri Lanka Muslim Congress*. Lund: Lunds universitet, 2016. 209 sid.

Sri Lankas politiska öde har berört många. Nyheterna om dess blodiga, polariserande inbördeskrig och den efterföljande fredsprocessen har gjort att många nog har en grund att stå på för att komma in i religionshistorikern Andreas Johanssons avhandling om muslimsk politik på Sri Lanka. Dessutom finns en översikt över Sri Lankas politiska historia i boken. På Sri Lanka finns som bekant en majoritet buddhister och en minoritet hinduer. Men det finns också en minoritet muslimer framför allt bland norra och östra Sri Lankas tamiltalande. Dessa muslimer har över tid kämpat för sin rätt att vara en sedd minoritet i landet. Detta har gått ganska bra. Muslimer har kollektiva rättigheter vad gäller till exempel familjerätt som utgår från islamiska traditioner i fråga om äktenskap, skilsmässa och arvsdelning.

I avhandlingen ställer Johansson frågan om det finns en pragmatisk muslimsk politik och hur en sådan i så fall ser ut? Muslimska politik diskuteras allt för ofta med odefinierade epitet som "islamistisk", en term som ofta syftar till att avlegitimisera den politiska aktören som kallas islamist. En islamistisk politik blir per definition illegitim. Ett sådant språkbruk hindrar förståelsen. Johansson väljer i stället att utgå från begreppet muslimsk politik. Begreppet är hämtat från Dale Eickelmans och James Piscatoris mycket viktiga studie *Muslim Politics* från 1996. I den bröt författarna, en antropolog och en statsvetare, ny mark i sin analys av muslimska politiska organisationer, deras symbolspråk och deras mål. Förenklat kan man säga att en av de huvudsakliga poängerna är att terminologi och symboler måste förstås i sin användning, inte ahistoriskt. Enkelt uttryckt: Jihad betyder visserligen kamp och har historiskt ofta varit kopplat till väpnad kamp, men en analys måste göras utifrån termen jihads användning i ett sammanhang om man vill förstå den muslimska politik som förs av en särskild grupp.

Sri Lanka Muslim Congress (SLMC) grundades 1980/1981 och har successivt arbetat sig fram i den nationella politiken. Initiativtagare till SLMC var den advokatutbildade Mohammed Ashraff som hade ett förflutet i muslimska aktivistkretsar. Redan 1988 kom första valframgången och 1989 satt SLMC för första gången i opposition i Sri Lankas parlament. Sedan dess har partiet varit i både opposition och i en regeringskoalition och har mött både motgångar och framgångar.

För att undersöka SLMC:s muslimska politik, har Johansson studerat partiprogram, parlamentstal från två ledare, interna skrifter samt intervjuat partiaktiva personer. Avhandlingens mål är att analysera vilka religiösa termer och symboler som används, hur de används och om det finns förändring över tid. Johansson kan enkelt belägga att det sker en förändring över

tid, från en mer tydlig användning under partiets första två decennier, till en påfallande pragmatisk politik med få referenser till religion under partiets andra ledare Rauff Hakeem under tiden från millennieskiftet. När Johansson tar oss närmare materialet ser man spännande nyanser, som att den första ledaren Ashraff hade en förkärlek till att anföra Buddha för att peka på hur islamiska ideal stämmer överens med Buddhas. Dessutom visar det sig snabbt att även Ashraffs tal mestadels präglades av en pragmatisk politisk förståelse. Faktum är att partiets politiker ser sig mer som talespersoner för muslimer, som de aktivt arbetar för ska förstås som en enhetlig etnisk grupp, än för islamiska ideal.

Det stora värdet av Johanssons avhandling är att han förtjänstfullt och noggrant blottlägger ett muslimskt partis utveckling över tid, från en tid av inledande idealism till en fullfjädrad pragmatism med den förväntade förändringen av det politiska symbolspråket under processen. Men det handlar inte om att SLMC helt ger upp sina ideal (även om en del medlemmar kritiserar ledningen för att föra en allt för pragmatisk politik), tvärtom bevakar SLMC redan vunna segrar; muslimer har en separat familjerätt, det finns diskussioner om muslimer som en grupp, SLMC har fått uppmärksamhet kring fall av diskriminering och våld mot muslimer och det går att diskutera frågor om att återfå egendom som tagits under inbördeskriget. SLMC bevakar dessa rättigheter genom sin pragmatism. SLMC:s politiker håller sig även välinformerade om vad som sker i grannländer och är medvetna om det tryck som finns mot muslimsk politik och mot muslimska minoriteter i till exempel Indien och Burma. Det kan vara klokt att vara försiktig.

Det hade varit önskvärt att Johansson hade analyserat SLMC i relation till annan muslimsk politik. Inledningsvis förklarar Johansson att mycket fokus har lagts vid att studera islamistiska partier men att det finns så mycket mer muslimsk politik än så. När så Johansson har skrivit sin fallstudie om SLMC lämnas läsaren i sticket vad gäller att sätta denna fallstudie i relation till tidigare studier av just muslimsk politik. Finns det andra historiska eller samtida partier som skulle kunna jämföras med SLMC? Har dessa studier bidragit med analyser som kan inspirera? Det antyds flera gånger att SLMC inledningsvis delar politisk retorik och symbolspråk med Jamaat-i-Islami, den sydasiatiska världens motsvarighet till Muslimska brödraskapet, men vi får inte en analys. Kan det över tid förändrade språket förstås i relation till omvärlden också, inte bara i relation till Sri Lankas nationella utveckling? Kunde inte statsvetenskapliga teorier kunna förklara framväxten av politisk pragmatism annat än på common sense-nivå, det vill säga: Ju mer inflytande desto benägnare att vara pragmatisk? Men Johansson nöjer sig med att göra en fallstudie. Gott så. Den är spännande i sig. Men undersökningen hade ökat sina

chanser att bli inflytelserik om Johansson hade vågat mer i sin analys.

*Jonas Otterbeck,
Professor, Lund*

Åke Jonsson (red.), *Motstånd och förvandling. Gudstjänst på självförverkligandets marknad*. Örebro: Marcus förlag, 2015. 168 sid.

Equemeniakyrkan inledde hösten 2013 arbetet med att ta fram en ny kyrkohandbok. Starten var en upptaktsdag med inbjudna föreläsare med uppgift att fördjupa och inspirera förståelsen av varför den kristna kyrkan firar gudstjänst. Föreläsarna speglade en ekumenisk bredd. Flera av föreläsningarna har samlats i *Motstånd och förvandling*.

Boken inleds med ett förord av Sofia Camnerin, pastor, TD och biträdande kyrkoledare i Equemeniakyrkan. Camnerin tecknar det sammanhang där kyrkohandboken växer fram. Sverige brukar beskrivas som ett av de mest sekulariserade länderna i världen. Bakgrunden till detta finner Camnerin bland annat i en enhetskultur som drivit fram viljan till frigörelse. Folkhemsbygget med den starka tilltron till det sekulära förnuftet utgör ytterligare en aspekt. Parallellt med detta ser hon hur religiösa praktiker växer fram i och utanför kyrkorna. Människors sökande efter tro och mening har inte försvunnit. Relationen till religiösa sammanhang är däremot svagare. Kyrkobyggnaderna och omsorgen om dessa vittnar om en fysisk religiositet synlig i våra samhällen. Att kyrkohandboken formas i en globaliserad värld av mångfald och migration är ett faktum Camnerin framhåller tillsammans med tecken på närmande och dialog mellan kyrkorna. Sofia Camnerin binder samman den egna kyrkans gudstjänstarbete med Kyrkornas Världsråds inriktning på Jesu fredsbudskap som den kristna trons ledstjärna och kärna. I gudstjänsten ges människan möjlighet att uttrycka och erfara relationen till det gränslösa i rit, tillbedjan, erfarenhet och mystik. Camnerin beskriver gudstjänsten som möte med Jesus Kristus och möjlighet till förvandling av mig, dig och världen.

I antologins första artikel skriver den katolske biskopen Anders Arborelius om att leva liturgiskt. Allt som är vibrerar av tillbedjan till Skaparen, menar Arborelius. Tillsammans med skog och hav, växter, djur och solsystem tillber människan. Människans liturgiska vara är del av hennes värdighet. Vi kan också konfronteras med själens dunkla natt i vårt böneliv. Det kan vara en utmärkt medicin för konsumenten inom oss att inte alltid få ut något känslomässigt av gudstjänsten men ändå fortsätta att be, skriver Arborelius. Artikeln ger ett välgörande perspektiv på alla försök att instrumentalisera gudstjänsten eller sätta människans självförverkligande i centrum för gudstjänst-

firandet. Peter Halldorf är inne på liknande tankegångar när han skriver om tidegården som en böneform som får näring av Bibelns ord och kyrkans gemensamma bön och därmed hjälper den bedjande att i sin bön inte enbart kretsa kring sig själv.

Ninna Edgardh, TD, präst i Svenska kyrkan och liturgikforskare, diskuterar maktperspektiven i gudstjänsten. Hon uppmärksammar oss på att allt gudstjänstarbete innehåller frågor om makt. Vem formulerar och vem avgör vad som är rätt gudstjänstteologi? Trots detta menar hon att maktfrågor när det gäller gudstjänsten sällan ventileras, vare sig i kyrkan eller vid akademien. Hon ser tre maktförskjutningar som skett över de senaste åren. Kyrkans maktcentrum har förskjutits från globala Nord, till globala Syd. Strukturer som privilegierar grupper och människor på grundval av kön eller sexualitet har ifrågasatts. Makten har flyttats från offentliga institutioner till enskilda individer och från medborgarskap till konsumtion. Dessa förskjutningar påverkar kyrkornas gudstjänstliv och Edgardh betonar att ett kyrkohandboksarbete i dag inte kan ignorera maktfrågor.

Flera av artiklarna belyser Equemeniakyrkans konkreta gudstjänstliv. Det är givande läsning också för den som inte själv firar gudstjänst i denna kyrka. Ulla Marie Gunner skriver om gudstjänstlivet i Immanuelskyrkan i Stockholm där hon är församlingsföreståndare. En vanlig söndag firas fyra olika gudstjänster på tre olika språk med stor variation när det gäller form, liturgiska kläder och musik. Själva kyrkorummets blir en sammanhållande faktor även om de olika grupperna väljer olika delar av kyrkan för sin gudstjänst och lyfter fram olika symboler. Eleonore Gustafsson, pastor i Evangeliska Frikyrkan, skriver personligt om sin egen väg och kärlek till den frikyrkliga gudstjänstspiritualiteten. En spiritualitet som lever i spänningen mellan individens personliga fromhet och församlingens gemensamma vilja och beslut. Hans Andreasson, docent i praktisk teologi i Åbo, pastor och projektledare för framtagnandet av Equemeniakyrkans kyrkohandbok presenterar i två artiklar hur gudstjänsten faktiskt firades i Equemeniakyrkans församlingar hösten 2013. Bland slutsatserna kan noteras att kyrkohandboken i de olika bildarsamfundet mer fungerar som inspirationskälla än som normerande gudstjänstordning. Undantaget är nattvardens firande där ordningen striktare följs. Det finns en öppenhet för att inkludera olika traditioner och rörelsen går, enligt Andreasson, mot större frihet. Generellt används kyrkohandböckerna mer vid de kyrkliga handlingarna än vid huvudgudstjänsterna, där alternativa resurser för gudstjänstgestaltning nyttjas i större utsträckning.

Tendensen att se kyrkohandboken som en inspirationskälla bland annat gudstjänstmaterial väcker frågan om hur handboken kan bli allas eller i varje fall många. Den frågan ställer Boel Hössjer Sundman, präst, TD och handläggare för Svenska kyrkans revision av kyrkohandboken. I Svenska kyrkan är kyrkohandbo-